

זכויות מוניטריות הנובעות מביצוע תקציב

הלוואות ופיקדונות

רוב ההלוואות מתקציב המדינה ניתנות באמצעות בנקים ומוסדות כספיים, שמשרד האוצר מפקיד בהם פיקדונות המיועדים לכך, ומיעוטן ניתנות ישירות ממשרד האוצר. ההלוואות באמצעות בנקים יש שהן ניתנות באחריות המדינה ויש שהן ניתנות באחריות הבנק המבצע את ההלוואה. הבנקים שבאמצעותם ניתנות ההלוואות מטפלים גם בגבייתן מהלווים.

יתרת ההלוואות שניתנו ממשרד האוצר, משוערכת ליום 31.12.94, היתה כ-49 מיליארד ש"ח. יתרה זאת איננה כוללת הלוואות עומדות בסך 5,272.4 מיליון ש"ח (לעומת 3,885.3 מיליון ש"ח ביום 31.12.93). בעבר, מרבית הסכומים של ההלוואות העומדות ניתנו על פי החוק לעידוד השקעות הון, התשי"ט-1959, כמענק מותנה, ההופך למענק בהתקיים תנאים מסוימים. החל בשנת 1992 גדלו סכומי ההלוואות העומדות שניתנו לזכאי משרד הבינוי והשיכון לאחר שנכנס לתוקף חוק ההלוואות לדיור, התשנ"ב-1992, אשר במסגרתו ניתנות גם הלוואות עומדות אשר הופכות למענק או עומדות לפירעון, לפי העניין, בהתקיים התנאים הקבועים בכללים לעניין הזכאות לסיוע בדיור. על פי נתוני החשב הכללי במשרד האוצר (להלן - החשכ"ל), בשנת 1994 נגבו סכומי קרן (כולל הפרשי הצמדה) בסך 3,389 מיליון ש"ח, וסכומי ריבית והפרשי ההצמדה על הריבית בסך 1,528 מיליון ש"ח.

להלן הרכב יתרת ההלוואות והפיקדונות הרשומה בין הזכויות המוניטריות במאזן המדינה ליום 31.12.93 וליום 31.12.94 (במיליוני ש"ח):

<u>31.12.93</u>	<u>31.12.94</u>	
42,338.7	47,031.1	הלוואות פעילות*
199.3	1,378.1	סכומים שטרם נקבע ייעודם
284.2	47.5	תמורת איגרות חוב צמיתות
489.4	534.4	קרנות דו-לאומיות
<u>43,311.6</u>	<u>48,991.1</u>	ס"ה

* בעקבות הערת משרד מבקר המדינה (ראה דוח שנתי 45, עמ' ע), הוצגו לראשונה במאזן המדינה ליום 31.12.94 איגרות חוב של ממשלת ארה"ב בסעיף נפרד, ולא נכללו כבעבר בסעיף "הלוואות ופיקדונות". יתרת איגרות החוב במאזן המדינה ליום 31.12.94 מייצגת סך של 270.1 מיליון דולר והיתרה ליום 31.12.93 מייצגת סך של 312.8 מיליון דולר.

במאזן המדינה ליום 31.12.94 מובא פירוט של סעיף "הלוואות ופיקדונות" ובו רשימה של לוויים עיקריים; הרשימה משקפת את יתרת הפיקדונות ברוב הבנקים שאצלם הפקיד החשכ"ל פיקדונות לשם מתן הלוואות, וכן חלק מן ההלוואות הישירות לחברות ולמוסדות.

הלוואות פעילות¹

חלק הארי מסך ההלוואות והפיקדונות הוא ההלוואות הפעילות. יתרת ההלוואות הפעילות ליום 31.12.94 היתה 47,031 מיליון ש"ח, שהם 96% מסך כל ההלוואות. על פי נתוני החשכ"ל, יתרת

¹ הלוואות שהוגדרו תנאיהן.

ההלוואות הפעילות כוללת את הסכומים האלה: 25,371.3 מיליון ש"ח פיקדונות בבנקים למשכנתאות למתן הלוואות לרכישת דירה (הבנקים מעבירים לחשכ"ל כספים בגין פיקדונות אלה רק אם הם גובים את ההלוואות מרוכשי הדירות; הלוואות אלו קרויות "הלוואות שיכון במידת הגבייה"); כ-119 מיליון ש"ח הלוואות לחייבי מסים - מס הכנסה, מכס, מס קנייה ומס ערך מוסף (הלוואות אלה אינן ניתנות מכספי תקציב, כלומר הממשלה לא הפקידה בבנקים כספים המיועדים למתן הלוואות אלה, אלא הן ניתנות באמצעות בנקים מסחריים, במסגרת הסדר גבייה המאפשר לחייבי המס לסלק את חובם לשיעורים); יתרה בסך 21,540.6 מיליון ש"ח. ביתרה זאת כלולות, בין היתר, ההלוואות האלה: 3,712.8 מיליון ש"ח לבזק, החברה הישראלית לתקשורת בע"מ; 1,545.3 מיליון ש"ח למקורות, חברת מים בע"מ; 1,051.1 מיליון ש"ח לחברת תעש - תעשיות לישראל בע"מ; ו-286.6 מיליון ש"ח לחברת החשמל לישראל בע"מ.

חברת הנפט הלאומית לישראל בע"מ: בספרי החשכ"ל רשומה יתרת הלוואה ליום 31.12.94 של חברת הנפט הלאומית לישראל בע"מ בסך כ-17.3 מיליון ש"ח. חוב זה וחובות נוספים המסתכמים בסך של 13.1 מיליון ש"ח לדברי אגף החשכ"ל אינם רשומים בספרי החברה. הנושא נמצא בבדיקה באגף החשכ"ל.

קופת חולים כללית: ביום 30.3.93 נחתמה בין הממשלה, ההסתדרות הכללית ולבין קופת חולים כללית תכנית הבראה לקופת החולים. במסגרת התכנית, 210 מיליון ש"ח שניתנו לקופת חולים כללית בשנת 1992 כמקדמה על חשבון קניית שירותי ביטוח בריאות לנזקקים וחוב של 80 מיליון ש"ח בגין שירותים שקיבלה קופת החולים מבתי החולים הממשלתיים באותה שנה, הומרו להלוואה שתופרע במהלך ארבע שנים החל בינואר 1996, תהיה צמודה למדד המחירים לצרכן (להלן - המדד) ותישא ריבית של 2.5% אף היא צמודה למדד. יתרת הלוואה זו במאזן המדינה ליום 31.12.94 הוצגה בסך 390.8 מיליון ש"ח, ובמאזן קופת החולים - בסך 387.7 מיליון ש"ח.

החברה לפיתוח מפעלי תיירות בע"מ: יתרת הלוואות המדינה לחברה לפיתוח מפעלי תיירות בע"מ בסוף שנת 1994 היתה 135.1 מיליון ש"ח, לעומת 162.2 מיליון ש"ח בשנת 1993. בהנהלת החשבונות באוצר רשום שהיתרה של אחת ההלוואות היא כ-7.2 מיליון ש"ח, לעומת היתרה בלוח הסילוקין באוצר שהיא כ-9.7 מיליון ש"ח. היתרה הרשומה בספרי החברה גם היא 9.7 מיליון ש"ח.

החברה לפיתוח חוף אילת בע"מ: בדוחות הכספיים של החברה ליום 31.12.94 רשומה הלוואה ממשרד האוצר על סך כ-11.2 מיליון ש"ח; לדברי החברה, הלוואה זו צמודה למדד ואינה נושאת ריבית, בהתאם להסכם מ-1989 עם אגף החשכ"ל. יתרה זו אינה רשומה בספרי החשכ"ל, והיתרות בהם הן של הלוואות בסך של 0.38 מיליון ש"ח שטרם נקבעו תנאיהן והלוואות פעילות בסך 0.7 מיליון ש"ח בלא לוח סילוקין.

מועצת הפרחים: בספרי החשכ"ל רשומה הלוואה צמודה למדד שיתרתה הנומינלית היא 52,000 ש"ח. ההלוואה ניתנה בשנים 1980 - 1981. אצל החשכ"ל אין מסמכים בקשר להלוואה, והחברה מסרה לחשכ"ל כי החוב אינו רשום בספריה.

התעשייה האווירית לישראל בע"מ: היתרה בדין וחשבון הכספי של המדינה ליום 31.12.94 של התעשייה האווירית לישראל בע"מ היא אפס. הלוואות בסכום של 41.5 מיליון ש"ח (15 מיליון דולר) שנתן משרד האוצר לתעשייה האווירית לישראל בע"מ למימון פרויקטים אזוריים הפכו בשנים 1993 - 1994 למענק, בהתאם להחלטת הממשלה מיום 31.1.93.

מספנות ישראל בע"מ: בעקבות הפרטת חברת מספנות ישראל בע"מ ומכירת מניות המדינה בחברה באפריל 1995, התחייב משרד האוצר בהסכם עם הרוכשים למחוק לחברה את כל

חובותיה והתחייבויותיה כלפיו. במכתבים ששלח אגף החשכ"ל לחברה במאי וביוני 1995 צוין כי נמחקו כל החובות וההתחייבויות של מספנות ישראל בע"מ כלפי המדינה, ולפיכך מיום 31.12.94 נחשבים חובות אלה כמסולקים במלואם. במאזן המדינה ליום 31.12.93 היתה יתרת החוב של מספנות ישראל בע"מ 173.5 מיליון ש"ח. במאזן המדינה ליום 31.12.94 יתרת החוב היא אפס. החוב הוצג כל השנים בלא הפרשי הצמדה וריבית, ובמסמכי אגף החשכ"ל צוין כי החוב הריאלי של החברה למדינה הוערך בכ-500 מיליון ש"ח.

סכומים שטרם נקבע ייעודם

הסעיף "סכומים שטרם נקבע ייעודם" מייצג השקעות של המדינה שטרם נקבע אם יהיו הלוואה, מענק או השקעה בהון המניות של מקבלי הכספים. היתרה בסעיף זה ביום 31.12.94 היתה 1,378.1 מיליון ש"ח. יתרה זאת מורכבת בעיקרה מיתרת ההלוואות הללו: (א) תעש - תעשיות לישראל בע"מ - סך של כ-1,051.1 מיליון ש"ח; במאזן ליום 31.12.93 מוצג סך של 756.4 מיליון ש"ח הלוואות פעילות שתנאיהן הוגדרו. בשנה הנסקרת הועבר סכום זה לסכומים שטרם נקבע ייעודם והם כלולים ביתרה של 1,051.1 מיליון ש"ח; (ב) יתרתה של עמידר, החברה הלאומית לשיכון בישראל בע"מ, בסך 276.3 מיליון ש"ח (סכום זה הועבר מסעיף הלוואות כנגד איגרות חוב צמיתות שיתרתן ביום 31.12.93 היתה 252.7 מיליון ש"ח).

תעש - תעשיות לישראל בע"מ (להלן - תעש): בשנים האחרונות נקלעה תעש לקשיים עסקיים ניכרים שהעמידו בספק את יכולתה להמשיך לפעול. הממשלה החליטה לסייע לתעש במתן הלוואות, והן ניתנו לה מפעם לפעם החל בספטמבר 1992. על פי החלטת הממשלה מדצמבר 1992 היא המשיכה וסייעה לתעש גם בשנת 1994. יתרת ההלוואות לתעש ביום 31.12.94 היתה כ-1,051.1 מיליון ש"ח, גידול של כ-295 מיליון ש"ח לעומת 31.12.93. הממשלה החליטה במאסר 1995 להשקיע בהון המניות הנפרע של החברה סך של 120 מיליון דולר לכל היותר לכיסוי הוצאות פרישתם של עובדי החברה שיפרשו החל ביום 1.1.95 ועד ליום 31.12.96, וכן להשקיע בהון המניות הנפרע סכום של עד 35 מיליון דולר לכל היותר, שיאפשרו את המשך תפעול החברה עד להגשת תכנית עסקית כוללת ביום 15.5.95 ואישורה בידי הממשלה. הוחלט כי סכומים שיועברו לחברה במסגרת זו יהיו על חשבון סיוע המדינה לתכנית ההבראה.

המכון למחקרי נפט וגיאופיסיקה (להלן - המכון): בספרי החשכ"ל רשומה יתרת הלוואות ליום 31.12.94 למכון בסך 1,009.93 ש"ח. בדיקה שעשה אגף החשכ"ל ב-1995 העלתה כי המדובר בהלוואות לא צמודות (שתנאיהן טרם נקבעו), שניתנו בשנים 1974 - 1975. בבדיקה התברר כי ההלוואות האמורות הוצגו במאזן המכון ליום 31.12.92 באופן השונה מהרשום בספרי החשכ"ל. במאזן המכון הובא סיכום בין המכון לחשכ"ל מיום 12.2.76 המפרט את החוב: 4 מיליון ל"י (400 ש"ח) לתאריך קבלת הכספים שהם כ-3.6 מיליון ש"ח לרבות הפרשי הצמדה לתאריך מאזן המכון - כנגד הנפקת מניות לממשלת ישראל, ו-6.1 מיליון ל"י (610 ש"ח) המהווים כ-5.5 מיליון ש"ח לרבות הפרשי הצמדה (לתאריך מאזן המכון) - כנגד הנפקת 8% שטרי חוב הוניים. עוד העלתה בדיקת אגף החשכ"ל: כי בדוח הכספי של המכון צוין, כי על המכון לשלם ריבית בגין שטרי החוב ההוניים החל ביום 1.4.76. עד למועד סיום הביקורת - ינואר 1996 - לא שילם המכון למשרד האוצר את הריבית האמורה, וטרם נסתיים טיפולו של אגף החשכ"ל באי-ההתאמות שהועלו בבדיקה האמורה.

הלוואות כנגד איגרות חוב צמיתות

הלוואות אלו עומדות לפירעון בנסיבות מיוחדות, כגון פירוק החברה שקיבלה את ההלוואה. היתרה של הלוואות אלו ביום 31.12.94 היתה 47.5 מיליון ש"ח (לעומת 284.2 מיליון ש"ח בשנת

1993; ראה לעיל "חברת עמידר - סכומים שטרם נקבע ייעודם". היתרה כוללת הלוואות בעיקר לחברת החשמל לישראל בע"מ (כ-30.5 מיליון ש"ח), לחברת מבני תעשייה בע"מ (כ-8.7 מיליון ש"ח), למקורות, חברת מים בע"מ (כ-7.1 מיליון ש"ח), ולחברה לפיתוח עכו העתיקה בע"מ (כ-1 מיליון ש"ח).

החברה לפיתוח עכו העתיקה בע"מ: בספרי החשכ"ל רשומה איגרת חוב צמיתה, בלי תנאי הצמדה, על סך 1.04 מיליון ש"ח לחובת החברה לפיתוח עכו העתיקה בע"מ. במאזן החברה לא רשומה איגרת החוב האמורה. החברה הודיעה לאגף החשכ"ל כי כל הכספים שהועברו אליה מוגדרים מענקי תשתית ואין לה הלוואות ופיקדונות מהאוצר. הנושא נמצא בבדיקה ובטיפול של אגף החשכ"ל.

קרנות דו-לאומיות

בהרכב יתרות ההלוואות והפיקדונות במאזן המדינה ליום 31.12.94 הוצג לראשונה סעיף "קרנות דו-לאומיות"; היתרה לזכות המדינה בקרנות אלה גדלה בשנה הנסקרת ב-45 מיליון ש"ח (מרביתם הפרשי הצמדה) לסך של 534.4 מיליון ש"ח. יתרה זו כוללת 359.2 מיליון ש"ח במסגרת הקרנות הדו-לאומיות ארה"ב-ישראל, ו-175.2 מיליון ש"ח במסגרת הקרן הדו-לאומית ישראל-גרמניה.

שיערוך יתרת ההלוואות

חישוב יתרת ההלוואות הצמודות לשער הדולר נעשה לפי שער הדולר ביום 31.12.94, ואילו חישוב יתרת ההלוואות הצמודות למדד נעשה לפי המדד לחודש נובמבר 1994 (שפורסם ב-15 בדצמבר).

להלן יתרת ההלוואות והפיקדונות לפי תנאי ההצמדה ביום 31.12.94 בהשוואה ליתרתם ביום 31.12.93, על פי נתוני החשכ"ל (במיליוני ש"ח):

<u>31.12.93</u>	<u>31.12.94</u>	
38,448.7	43,596.4	הלוואות צמודות למדד
2,632.7	1,952.9	הלוואות צמודות למט"ח
2,062.3	3,271.3	הלוואות לא צמודות
167.9	170.5	ריבית שהצטברה
<u>43,311.6</u>	<u>48,991.1</u>	<u>ס"ה</u>

הלוואות במידת הגבייה

1. משרד הבינוי והשיכון (להלן - משרד השיכון) מסייע לאזרחי המדינה בתחום שהוא מופקד עליו. הסיוע ניתן בדרך כלל באמצעות הלוואות לתקופה ארוכה, המובטחות על ידי ערבים ומשכנתא על הדירה שההלוואה שימשה למימונה. ההלוואות ניתנות לזכאים על ידי בנקים למשכנתאות, ועיקר מימוןן מקורו בתקציב המדינה ומקצתו מכספי הבנקים.

הבנקים למשכנתאות מבצעים הלוואות לדיור וגובים החזרים על הלוואות אלה, לפי הסדרים בינם לבין משרד האוצר ומשרד השיכון. יתרת ההלוואות לדיור שניתנו באמצעות הבנקים

מכספי תקציב המדינה הסתכמה ביום 31.12.94 בכ-25 מיליארד ש"ח (לפי דיווחי הבנקים לאגף החשכ"ל).

הבנקים מעבירים כספים לחשכ"ל רק אם הם גובים אותם מהמשתכנים; הלוואות אלה נקראות "הלוואות שיכון במידת הגבייה" משום שבאוצר אין לוחות סילוקין לפיקדונות בבנקים וכל הרישומים נעשים על פי דיווחי הבנקים (ראה דוח שנתי 39, עמ' צד).

בבדיקה שעשה משרד מבקר המדינה באגף החשכ"ל באוקטובר 1995 נמצא כי בחלק מדיווחי הבנקים למשרד השיכון על ביצוע מנות (סיכום הדיווחים הפרטניים של כספי הסיוע שנתינו לזכאים) של ההלוואות שבגינן הם קיבלו כספים היה עיכוב ברישום במשרד השיכון והם לא דווחו למשרד האוצר.

כאשר משרד השיכון אינו מדווח במועד למשרד האוצר על ההלוואות שביצעו הבנקים, אין התאמה בין הרשום בספרי החשכ"ל לבין הרשום בספרי הבנקים. הבנקים מעבירים את כספי הגבייה של הלוואות אלה לחשכ"ל לפני שהן נרשמו בספריו, וגם מכך נוצרים הבדלים בין יתרות הפיקדונות הרשומות אצל החשכ"ל לבין היתרות הרשומות בבנקים.

בסוף כל שנה נעשית התאמה בין היתרות הרשומות בספרי החשכ"ל לבין היתרות בספרי הבנקים על ידי העברה של רישומי יתרות הפיקדונות באוצר לבנקים לבדיקה. אי-רישום במועד במשרד השיכון מקשה על ההתאמה.

אגף החשכ"ל מסר למשרד מבקר המדינה כי לא עם כל הבנקים נעשתה התאמת יתרות ליום 31.12.94 של הלוואות לדיוור. לדברי האגף, שתיים מהסיבות לכך נעוצות בדיווחים באיחור ממשרד השיכון, ובדיווחים כפולים המתקבלים מהבנקים בגין מכירת נכסי השקעה של חברות משכנות ורכוש מינהלי.

באוקטובר 1995 מסר אגף החשכ"ל, כי מינואר ועד אוקטובר 1995 ניתנו הלוואות לדיוור בסך של כ-3.3 מיליארד ש"ח ואילו דיווחי משרד השיכון לאוצר הסתכמו ב-536 מיליון ש"ח בלבד. האיחור בדיווח של משרד השיכון מקשה על מחלקת הגבייה באגף החשכ"ל לעשות התאמות שוטפות עם הבנקים במהלך השנה.

בפברואר 1996 מסר אגף החשכ"ל כי עד אז לא נרשמו בספרי החשכ"ל הלוואות לדיוור בסך כמיליארד ש"ח שנתינו ב-1995 (ב-1995 ניתנו הלוואות בסך כ-4.5 מיליארד ש"ח ואילו באוצר נרשמו הלוואות בסך כ-3.4 מיליארד ש"ח).

בדיון שהתקיים, בפברואר 1996, בין נציגי משרד מבקר המדינה ונציגי חשבונות משרד השיכון, אישר נציגי החשבונות כי יש בעיות ופיגורים בהעברת הנתונים למשרד האוצר, אך ציין כי בתחילת שנת 1995 הוקמה ועדה בין-משרדית שתפקידה לקבוע את שיטת ההתחשבות בין הגורמים במערכת הלוואות לדיוור. במועד סיום הביקורת טרם הגישה הוועדה את המלצותיה.

2. הסדרים בין האוצר ובין הבנקים למשכנתאות: בעקבות המלצת משרד מבקר המדינה (ראה דוח שנתי 42, עמ' 80 - 81, ודוח שנתי 45, עמ' עב - עד) מינו החשכ"ל ואיגוד הבנקים למשכנתאות ועדה שבחנה את עמלות הגביה על אשראי מכספי האוצר. ביולי 1993 הגישה הוועדה דוח ובו המלצות. הוועדה המליצה על שינויים בשיעור עמלות הגבייה אשר חייבו לעשות התחשבות בדיעבד (החל ביולי 1992) בין הבנקים למשכנתאות לאגף החשכ"ל. בפברואר 1996 מסר אגף החשכ"ל למשרד מבקר המדינה כי אחד הבנקים למשכנתאות לא המציא עדיין את עדכון הפיקדונות בעקבות שינוי העמלות וטרם הושלמה התאמת החשבונות עם בנק זה.

השקעות הממשלה במניות

במאזן המדינה ליום 31.12.94 מוצג כהשקעה במניות סך של 1,577.4 מיליון ש"ח מיתרת כלל הזכויות המוניטריות של המדינה. סכום זה נקוב במחירי עלות שוטפים. מניות הטבה שהוקצו למדינה אינן נכללות ביתרות שבמאזן המדינה.

ביום 31.12.93 היו השקעות המדינה במניות בסך כולל של 1,217.6 מיליון ש"ח. במהלך שנת 1994 חל גידול (נטו) של כ-360 מיליון ש"ח בהשקעות המדינה במניות. עיקר הגידול נובע מהזרמת הון שנרשם כהון מניות לחברות האלה: התעשייה האווירית לישראל בע"מ (כ-373.5 מיליון ש"ח); מקורות, חברת מים בע"מ (כ-13 מיליון ש"ח); וחברת לפידות, מחפשי נפט לישראל בע"מ (כ-5.7 מיליון ש"ח).

תקבולי המדינה ב-1994 מדיבידנדים בגין השקעותיה במניות היו כ-316 מיליון ש"ח - ירידה ריאלית של כ-20% בהשוואה לתקבולים מדיבידנדים בשנת 1993. מרבית הירידה בשנת 1994 מוסברת בהקטנת סכומי הדיבידנדים בכמה מהחברות: מכירתה של חברת מבני תעשייה בע"מ בשנת 1993 (בעת המכירה שילמה החברה דיבידנד בסך 62 מיליון ש"ח); חברת בתי זיקוק לנפט בע"מ ששילמה 7 מיליון ש"ח (בשנת 1993 כ-73 מיליון ש"ח); חברת כימיקלים לישראל בע"מ ששילמה כ-17 מיליון ש"ח (בשנת 1993 כ-41 מיליון ש"ח). הירידה בתשלום הדיבידנד בשתי החברות האחרונות משקפת, בין השאר, את הירידה ברווחי החברות מכאן, ואת צורכי ההשקעות מכאן. סכומי הדיבידנד העיקריים התקבלו מהחברות האלה: בזק, החברה הישראלית לתקשורת בע"מ - 83 מיליון ש"ח; חברת החשמל לישראל בע"מ - 39 מיליון ש"ח; חברת שירותי נפט בע"מ - 20 מיליון ש"ח; וחברת כימיקלים לישראל בע"מ - 17 מיליון ש"ח. כמו כן קיבלה המדינה בגין מניות הבנקים שבהסדר אשר בידה סך של 46 מיליון ש"ח דיבידנד מבנק לאומי לישראל בע"מ ו-69 מיליון ש"ח מבנק דיסקונט לישראל בע"מ.

ענבל, חברה לביטוח בע"מ, עוסקת, בין היתר, בהתאמת יתרות החזקות המדינה במניות של החברות הרשומות בספרי אגף החשכ"ל לאלה הרשומות בספרי החברות, ומשערכת את השקעות המדינה בחברות על בסיס שוויין המאזני בכל שנה; השיערוך מוצג בנספח למאזן המדינה. על פי הנספח, שווי המניות שבידי המדינה ביום 31.12.94 היה כ-15.4 מיליארד ש"ח¹.

השקעות המדינה בחברות שיש להן גירעון בהון העצמי מוצגות בנספח למאזן בערך סמלי של 1,000 ש"ח. בנספח נפרד מוצג סכום הגירעון כפי שנרשם בדוחותיהן הכספיים של חברות אלה. בשנה הנסקרת נוספה לרשימת החברות שהממשלה משקיעה במניותיהן ונוצר להן גירעון בהון העצמי קרתא, חברה לפיתוח מרכז ירושלים בע"מ (4.3 מיליון ש"ח).

להלן נתונים על השינויים העיקריים במצבת ההשקעות של המדינה במניות בשנה הנסקרת, כפי שהם מוצגים במאזן המדינה ליום 31.12.94 במחירי עלות שוטפים (במיליוני ש"ח):

השקעות שיתרתן עלתה

1. **התעשייה האווירית לישראל בע"מ:** החברה עוסקת בעיקר בייצור כלי טיס, בבדק מטוסים, בטכנולוגיות מתקדמות ובאלקטרוניקה. בשנים האחרונות, היו לחברה הפסדים ששחקו את ההון העצמי שלה. במסגרת תכניות להבראת החברה החליטה הממשלה ב-1994 להשקיע בהון המניות הנפרע שלה, בעיקר לסיוע בגין פרישת עובדים, ולמימון הוצאות מחקר

¹ הנתונים בנספח למאזן המדינה אינם כוללים חברות ששיעור החזקת המדינה בהן קטן מ-10%.

השינוי	יתרה ליום 31.12.93	יתרה ליום 31.12.94	
השקעות שיתרתן עלתה			
373.6	362.0	735.6	התעשייה האווירית לישראל בע"מ
13.1	9.5	22.6	מקורות, חברת מים בע"מ
5.7	0.1	5.8	לפידות, מחפשי נפט לישראל בע"מ
1.1	41.6	42.7	בנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ
0.6	100.3	100.9	בנק החקלאות לישראל בע"מ
0.6	8.0	8.6	רותם תעשיות בע"מ
0.6	2.1	2.7	איסורד, מפעלים לאיזוטופים ולקרינה בע"מ
0.2	9.1	9.3	החברה לפיתוח מפעלי תיירות בע"מ
395.5	532.7	928.2	ס"ה
השקעות שיתרתן ירדה*			
(-)28.8	131.8	103.0	נפטא, חברה ישראלית לנפט בע"מ
(-)6.3	6.3	-	מנועי בית שמש בע"מ
(-)0.6	3.0	2.4	כור תעשיות בע"מ
(-)0.3	0.4	0.1	שקם בע"מ
(-)0.1	0.1	-	מלם מערכות בע"מ
(-)36.1	141.6	105.5	ס"ה
0.4	543.3	543.7	השקעות אחרות
359.8	1,217.6	1,577.4	ס"ה כללי

* במאזן המדינה צוין גם שיתרת השקעות המדינה במניות חברת כימיקלים לישראל בע"מ, ירדה בשנה הנסקרת ב-264 ש"ח.

ופיתוח במוצרים אזרחיים שיאשר המדען הראשי. לדברי אגף החשכ"ל הסיוע לצורך פרישת עובדים בשנת 1994 היה כ-292.5 מיליון ש"ח (ראה להלן בפרק "ערבויות המדינה", עמ' קח), ומענקי המחקר והפיתוח הגיעו לכ-72.4 מיליון ש"ח. לפי מאזן המדינה ליום 31.12.94, יתרת השקעות המדינה בהון המניות של החברה, בשנה הנסקרת, היתה 735.6 מיליון ש"ח. הגידול באותה שנה היה בסך של כ-373.6 מיליון ש"ח. על פי הדוחות הכספיים של החברה, יתרת השקעות המדינה ביום 31.12.94 בחברה היתה 711.7 מיליון ש"ח.

2. **מקורות, חברת מים בע"מ:** החברה עוסקת בעיקר בהקמת מפעלי מים ובהפעלתם, במסגרת מערכת אספקת המים הארצית. בשנת 1993 סוכמו בין החברה לבין הממשלה עקרונות בדבר ארגון מחדש של מבנה הנכסים, ההון ופעילות החברה, ושל שיטת חישוב התמיכות שהחברה זכאית להן בגין אספקת מים (להלן - הסכם העלויות). עד ליום 31.12.94 לא נחתם הסכם העלויות, אך הצדדים פעלו בהתאם לעקרונותיו על פי הסכם ביניים בין הממשלה לחברה מאוקטובר 1993. החתימה הותנתה בקיום כמה תנאים מוקדמים, בהם: (א) רכישת מניות החברה מידי הסוכנות היהודית על ידי הממשלה. (ב) פיצול נכסי החברה, ההון והפעילות, במבנה ארגוני חדש שיכלול חברה ממשלתית ("מקורות אחזקות") אשר תחזיק

בבעלות מלאה בכמה חברות בנות, נוסף על חברת "מקורות מים" בע"מ. חברת האחזקות תחזיק בנכסים שהוקמו בעבר על חשבון הממשלה. כתוצאה מיישום הסכם העלויות והשקעת הממשלה בהון החברה על חשבון מניות, עלתה יתרת אחזקת המדינה במניות החברה ביום 31.12.94, על פי מאזן המדינה, במחירי עלות, בכ-13 מיליון ש"ח (לכ-22.6 מיליון ש"ח). במועד סיום הביקורת - מארס 1996 - טרם נחתם הסכם העלויות.

3. **לפידות, מחפשי נפט לישראל בע"מ**: החברה עוסקת בביצוע קידוחים ומשמשת קבלן קידוחי נפט הגדול בישראל. יתרת החזקות המדינה במניות החברה ביום 31.12.94 (במחירי עלות) עלתה לכ-5.8 מיליון ש"ח. בנובמבר 1994 הוצעו על ידי המדינה לציבור בבורסה לניירות ערך ולעובדי החברה מניות וניירות ערך המירים למניות. נוסף על כך הנפיקה החברה מניות וניירות ערך המירים למניות. בעקבות הצעת המכר וההנפקה ירד שיעור החזקות המדינה מכ-99% לכ-70% (ובדילול מלא צפוי השיעור לרדת לכ-51%). בדרך זו גויסו מהציבור כ-21 מיליון ש"ח והם חולקו במידה שווה בין המדינה לחברה. בשנת 1994 המירה הממשלה הלוואה שניתנה לחברה בסך כ-7 מיליון ש"ח להשקעה בהון מניות החברה. בתחילת פברואר 1996 אישרה ועדת הכספים של הכנסת את השלמת הפרטת החברה ומכירתה למשקיע פרטי, תמורת 25.9 מיליון ש"ח.

4. **הגידול שנרשם ב-1994 בהשקעות המדינה במניות של בנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ (כ-1.1 מיליון ש"ח)**, במניות בנק החקלאות לישראל בע"מ (כ-0.6 מיליון ש"ח) ובמניות החברה לפיתוח מפעלי תיירות בע"מ (0.2 מיליון ש"ח), נובע מרכישת מניות בכורה נושאות ריבית של 7% - 7.5% במסגרת התחייבות הממשלה למשקיעים בחו"ל לרכוש מהם את המניות האלה על פי דרישתם. מניות אלה הונפקו בעבר לתושבי חוץ בידי הבנקים והחברה. המניות נסחרות במטבע חוץ, והממשלה רוכשת אותן במחיר שאינו פחות מ-90% מערכן הנקוב. ההוצאה על רכישת המניות נזקפה לתקציב המדינה בסעיף "הוצאות שונות".

5. **רותם תעשיות בע"מ**: החברה מייצרת ציוד ומערכות לייזר, מונים, מערכות לקריאת שיעור קרינה וכן מפתחת מוצרים נוספים לצרכים אזרחיים. ב-1994 הזרימה הממשלה לחברה כספים להשקעה בחברה בת "נגב תוכנה בע"מ" בסך כ-0.6 מיליון ש"ח על חשבון הון מניות.

6. **איסורד, מפעל לאיזוטופים ולקרינה בע"מ**: החברה מייצרת ומשווקת מוצרים טכנולוגיים שפיתח המרכז למחקר גרעיני. ב-1994 העבירה הממשלה כ-0.6 מיליון ש"ח לחברה לצורכי השקעה על חשבון הון מניות.

השקעות שיתרתן ירדה

התקבולים ממכירת חברות בשנת 1994 היו 277.5 מיליון ש"ח.

1. **נפטא, חברה ישראלית לנפט בע"מ**: בנובמבר 1993 הוצעו על ידי המדינה לציבור בבורסה לניירות ערך ולעובדי החברה מניות וניירות ערך המירים למניות של נפטא. עם ניירות הערך נמנו גם איגרות חוב מסוג ברקן הניתנות להמרה למניות עד 1.11.96. בשנת 1994 מומשו אופציות של נפטא, בסך 28 מיליון ש"ח וכ-0.8 מיליון ש"ח מהמרת איגרות חוב ברקן למניות נפטא. בענף חיפושי נפט בישראל נעשה ארגון מחדש על פי החלטת ממשלה מספטמבר 1992: במהלך השנים 1993 ו-1994 הפכו ארבע חברות בנות לחברות ממשלתיות. שתיים מהן - "נפטא" ו"מגן" חדלו להיות חברות ממשלתיות (מניות "מגן" נמכרו במלואן, ו"נפטא" הפכה לחברה מעורבת במאי 1994 עקב מימוש סדרת אופציות) וחברת "לפידות" נמכרה, כדי 48% בדילול מלא, ובתחילת 1996 הושלם תהליך מכירתה. חברת "חנ"ה" וחברת "התשתית" הפסיקו לפעול (ראה גם דוח שנתי 45, עמ' עט).

2. **מנועי בית שמש בע"מ**: ביוני 1992 העבירה הממשלה את ניהול חברת מנועי בית שמש בע"מ לקבוצת משקיעים והוענקה להם אופציה לרכוש את חלקה של המדינה בחברה (58% מהון המניות). בפברואר 1994 מומשה האופציה בידי הרוכשים. תמורת האופציה בסך כ-2 מיליון ש"ח הומרה להלוואה לרוכשים.

3. **שקם בע"מ**: החברה עוסקת בשיווק מוצרי מזון וניהול, בין היתר של רשת חנויות ארצית, "שקמיות", מחסני מכר ומתקנים אחרים. הממשלה החליטה בנובמבר 1991 למכור את כל אחזקותיה בחברה בשני שלבים. השלב הראשון, שהיה באמצעות הצעת מכר על ידי המדינה והנפקה על ידי החברה בבורסה, בוצע בספטמבר 1993 ובו נמכרו 65% מהון החברה בדילול מלא, עם מרכיב של איגרות חוב להמרה. בדצמבר 1994 הושלם הליך מכירת החברה באמצעות מכירת "גרעין שליטה" למשקיע פרטי, בשיעור של כ-35% מההון והשליטה בחברה בדילול מלא, תמורת כ-162 מיליון ש"ח ושקם הפכה לחברה מעורבת. בידי הממשלה נותרו כ-23% מהון החברה ובדילול מלא. אם יומרו כל ניירות הערך ההמירים עד סוף שנת 1998, ירד שיעור האחזקה ל-0%.

4. **מלם מערכות בע"מ**: באפריל 1994 נמכרו כל מניות מלם מערכות בע"מ אשר הוחזקו בידי הממשלה תמורת כ-59 מיליון ש"ח. עם פעולות ההערכות העיקריות אשר קדמו למכירה נמנים הסדרת מערכת הקשרים בין משרדי הממשלה לחברה בעניין שלושה פרויקטים שהחברה הפעילה בלעדית בשביל המדינה (ניהול מרשם האוכלוסין, ניהול מערך סחר החוץ והמכס, וניהול מערכת תלושי השכר לעובדי המדינה) ופרסום מכרזים פומביים להספקת שניים משירותים אלה.

5. **כימיקלים לישראל בע"מ**: חברת כימיקלים לישראל בע"מ (להלן - כי"ל) היתה עד פברואר 1995 חברה ממשלתית, ומאז היא חברה מעורבת, כמשמעותה בחוק החברות הממשלתיות, התשל"ה-1975, ובבעלותה חברות העוסקות בתעשיית הכימיה והמחצבים. מרבית מפעלי כי"ל נמצאים בנגב, כך שהחברה ממלאת תפקיד חשוב בכלכלת האזור. בשנת 1991 החליטה הממשלה למכור את כי"ל בשלבים עד 72% מהון המניות של החברה ולצמצם את החזקות המדינה עד 28% מהון המניות. כמו כן הוחלט, כי יונפקו למדינה מניות שיקנו לה זכויות מיוחדות, כדי לשמור על עניינים חיוניים למדינה בכי"ל. הליך הפרטת החברה החל בפברואר 1992, ובמהלכו נמכרו בשוק ההון בישראל כ-20% ממניות החברה. בינואר 1993 נמכרו באמצעות הבורסה בתל אביב עוד כ-4.7% מהמניות למשקיעים מקומיים. בדצמבר 1994 מכרה המדינה כ-0.5% ממניות החברה למשקיעים מוסדיים בארץ תמורת כ-16.3 מיליון ש"ח. בפברואר 1995 נמכר גרעין השליטה בחברה ובחברות הבנות שלה (כ-24.9% מהון המניות) במכירה פרטית, שאושרה בוועדת הכספים של הכנסת, במחיר של כ-693 מיליון ש"ח. נוסף על המכירות האמורות ועל פי החלטת הממשלה מאפריל 1992 נבחרו בנקים להשקעות מארה"ב ומאירופה שישמשו חתמים כדי למכור כ-20% ממניות המדינה בחברה בשוקי ההון הבין-לאומיים באירופה ובארה"ב. מכירה זו תוכננה למאי 1995, אך כיוון שהמחירים באותו מועד לא תאמו את המחירים שביקשה המדינה, הוחלט לדחות את הליך ההצעה הבין-לאומית למועד מתאים. עד לפברואר 1996 המכירה טרם בוצעה.

6. **מספנות ישראל בע"מ**: החברה עוסקת בבנייה ובתיקון של כלי שיט ובעבודות מתכת גדולות. בנובמבר 1993 החליטה ועדת השרים לענייני הפרטה למכור את כל מניות המדינה בחברה במכירה פרטית שתבוצע במשולב בבקשה לביטול צו הפירוק הזמני של החברה שניתן בינואר 1986. חוזה המכר נחתם באפריל 1995. התמורה למדינה בחוזה המכר נקבעה ל-40.5 מיליון ש"ח. במאזן המדינה ליום 31.12.94 צוין בהערה, כי במסגרת הסכם המכירה מחקה המדינה את חובות החברה כלפיה. החובות נמחקו ממאזן המדינה לשנה הנסקרת.